

eindrapport 2024

Vervolgtraject Gezonde focus

Terugdringen oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie

Colofon

Auteurs

Marieke Bulsink, apotheker, Instituut Verantwoord Medicijngebruik

Michelle van der Horst, wetenschappelijk medewerker - Team Alcohol- en Drugspreventie, Trimbos-instituut

2024

Wij hebben de grootst mogelijke zorg besteed aan deze uitgave. Aan de inhoud hiervan kunnen echter geen rechten worden ontleend. Het Instituut Verantwoord Medicijngebruik is niet aansprakelijk voor directe of indirecte schade die het gevolg is van het gebruik van de informatie die door middel van deze uitgave is verkregen. Niets uit deze uitgave mag worden gebruikt zonder vooraf verkregen toestemming.

Instituut Verantwoord Medicijngebruik
Postbus 3089, 3502 GB Utrecht
Churchilllaan 11, 3527 GV Utrecht
tel 0888 800 400
info@ivm.nl
www.ivm.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1: achtergrond	5
Hoofdstuk 2: het project Gezonde focus	6
Thema 1: Kennis en bewustzijn (2022)	6
Thema 2: Rationeel voorschrijven (2022)	6
Thema 3: Handvatten voor signaleren en aanpakken (2023 en 2024)	7
Thema 4: Verbinden initiatieven en partijen (2023 - 2024)	7
Hoofdstuk 3: uitkomsten vervolgtraject	10
Gebruik van projectpagina en toolbox	10
Waardering van materialen uit de toolbox	12
Uitkomsten ervaringen toolbox	16
Hoofdstuk 4: toelichting financiële rapportage	18
Personele lasten IVM	18
Personele lasten Trimbos-instituut	18
Materiële lasten	18
Hoofdstuk 5: beschouwing en toekomst	19
Multidisciplinaire samenwerking	19
Het mes snijdt aan 2 kanten	19
Successen en uitdagingen van het project	19
Lessen voor de toekomst	20

Inleiding

Het Instituut Verantwoord Medicijngebruik (IVM) heeft in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) het project Gezonde focus uitgevoerd, in samenwerking met het Trimbos-instituut. Het doel van het project was het vergroten van bewustzijn over en kennis van het oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie onder studenten, om hiermee dit oneigenlijk gebruik terug te dringen. Dit project is uitgevoerd vanaf 16 mei 2022 tot en met 31 december 2024.

Het project was een vervolg op het eerste project Gezonde focus dat inzicht heeft gegeven in het profiel van jongeren die ADHD-medicatie oneigenlijk gebruiken, hun motieven en hoe zij aan deze middelen komen. Ook is in het eerste deel in kaart gebracht welke preventieve rol zorgverleners kunnen hebben bij het terugdringen van het oneigenlijk gebruik.

In het kader van het vervolgtraject is onder andere een toolbox ontwikkeld met materialen om zorgverleners, onderwijs- en preventieprofessionals te ondersteunen bij hun rol om het oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie onder studenten terug te dringen.

In dit eindrapport lees je over de opzet van het project en de resultaten die het project heeft opgeleverd.

Hoofdstuk 1: achtergrond

In 2021 heeft het Instituut Verantwoord Medicijngebruik (IVM), in samenwerking met het Trimbos-instituut, een voortraject uitgevoerd naar oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie door studenten. Uit interviews blijkt dat studenten hierbij vooral methylfenidaat gebruiken, een receptplichtig geneesmiddel dat ook op lijst I van de Opiumwet staat. Dit betekent dat het onterecht in het bezit hebben of verhandelen van dit middel strafbaar is. Daarnaast geeft oneigenlijk gebruik risico op bijwerkingen, zoals slapeloosheid, nervositeit en hartkloppingen. Risico's van het gebruik op lange termijn zijn onbekend. Bij oneigenlijk gebruik is er bovendien geen zorgvuldige indicatiestelling en begeleiding door de arts. Hierdoor is er geen controle op onderliggend lijden zoals cardiovasculaire of psychische aandoeningen, waarbij deze middelen potentieel risicovol kunnen zijn.

Uit dit voortraject van het project blijkt dat bijna een op de twintig (4%) studenten in 2021 ten minste één keer ADHD-medicatie oneigenlijk heeft gebruikt. Het belangrijkste motief voor de studenten om deze middelen oneigenlijk te gebruiken is het verbeteren van de concentratie of focus in het kader van studieactiviteiten. Tijdens het voortraject is daarnaast een aantal activiteiten uitgevoerd om te achterhalen of zorgverleners, onderwijs- en preventieprofessionals dit oneigenlijk gebruik herkennen en erkennen. Ook is aan hen gevraagd welke preventieve rol zij zouden kunnen spelen bij het terugdringen van het oneigenlijk gebruik.

De belangrijkste conclusies uit dit voortraject zijn:

- Oneigenlijk gebruik is een multifactorieel probleem bestaande uit persoonlijke kenmerken van de gebruiker (stress, coping), omgevingsfactoren (onderwijs, lage drempel beschikbaarheid middelen), maar ook de algemene maatschappij (prestatiedruk).
- ADHD-medicatie voor oneigenlijk gebruik komt uit diverse kanalen: vooral uit het reguliere circuit, maar ook uit het illegale circuit.
- Een deel van de zorgverleners, onderwijs- en preventieprofessionals is zich niet bewust van het oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie door studenten.
- Een deel van de zorgverleners en studenten ziet oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie niet als probleem.
- Studenten noemen als belangrijkste interventie het beperken van de beschikbaarheid van deze middelen.

Deze conclusies zijn de input geweest voor het uitvoeren van het vervolgetraject Gezonde focus.

Hoofdstuk 2: het project Gezonde focus

Op basis van het voortraject heeft het IVM, in samenwerking met het Trimbos-instituut, het vervoltraject uitgevoerd. In dit vervoltraject van het project Gezonde Focus is een programma ontwikkeld om het bewustzijn van en de kennis over oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie te vergroten onder zorgverleners, onderwijs- en preventieprofessionals en studenten. Daarnaast zijn zorgverleners materialen aangeboden om de kennis, attitude en samenwerking rondom de behandeling van ADHD te verbeteren. Het doel was om hiermee de beschikbaarheid van ADHD-medicatie voor oneigenlijk gebruik te verminderen. Dit programma kende de volgende vier thema's:

1. Vergroten van bewustzijn over en kennis van de risico's van oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie.
2. Versterken van zorgverleners in het rationeel voorschrijven van ADHD-medicatie.
3. Aanbieden van handvatten aan zorgverleners, onderwijs- en preventieprofessionals om oneigenlijk gebruik te signaleren en aan te pakken.
4. Verbinden van initiatieven en partijen op terrein van onderzoek en implementatie.

Hieronder lees je welke activiteiten zijn uitgevoerd binnen de diverse thema's en welke resultaten dit heeft opgeleverd. De resultaten per jaar zijn ook in meer detail terug te lezen in de jaarrapportages.

Thema 1: Kennis en bewustzijn (2022)

Niet alle zorgverleners, studenten zelf en onderwijs- en preventieprofessionals kennen de effecten en risico's van het oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie. Hierdoor zien zij het gebruik niet altijd als een probleem. Om deze kennis te vergroten is binnen thema 1 een literatuurstudie uitgevoerd naar de effecten en risico's van oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie. De literatuurstudie vormde de basis om via diverse kanalen de kennis en het bewustzijn over oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie onder zorgverleners en onderwijs- en preventieprofessionals te vergroten.

De resultaten van thema 1 zijn:

- Rapport *Literatuurstudie naar de effectiviteit en veiligheid van ADHD-medicatie bij de gezonde populatie*
- Video *Effectiviteit en veiligheid oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie*
- Video *Kan je van ADHD-medicijnen beter studeren?*

Thema 2: Rationeel voorschrijven (2022)

ADHD-medicatie voor oneigenlijk gebruik komt vooral uit het reguliere circuit. Door deze beschikbaarheid te beperken is het oneigenlijk gebruik mogelijk terug te dringen. Aangrijpingspunten hiervoor zijn het verbeteren van de kennis en attitude bij zorgverleners betreffende ADHD en de behandeling, controle en evaluatie hiervan. Om zorgverleners hierin te sterken is een aantal materialen ontwikkeld, te weten de FTO-module *Zorgvuldig beleid*

bij ADHD-medicatie, het Themajournaal *Oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie* en de e-learning *ADHD in de eerste lijn*.

De resultaten van thema 2 zijn:

- FTO-module *Zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie*
- Themajournaal *Oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie*
- E-learning *ADHD in de eerste lijn*

Thema 3: Handvatten voor signaleren en aanpakken (2023 en 2024)

Zorgverleners en onderwijs- en preventieprofessionals herkennen signalen van oneigenlijk gebruik niet (altijd). Dit beperkt hen in het bespreekbaar maken en daarmee terugdringen van het oneigenlijk gebruik. Om hen hierin te ondersteunen is een toolbox met materialen ontwikkeld. Daarnaast zijn zorgverleners bereikt door het begeleiden van FTO-groepen en het aanbieden van een training voor apothekersassistenten. Voor onderwijs- en preventieprofessionals is de trainingsmodule *Oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie* ontwikkeld, die onderdeel kan zijn van de bestaande materialen over het signaleren en bespreekbaar maken van middelengebruik voor studentenbegeleiders.

De resultaten van thema 3 zijn:

- Toolbox *Gezonde focus* met daarin onder andere:
 - Trainingsmodule *Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie*
 - Webinar *Gezonde focus*
 - Podcastserie *Gezonde focus*
- Er zijn 28 FTO-groepen begeleid bij een FTO over het zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie, zie rapport *Eindrapportage 2024 Gezonde focus - Terugdringen oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie - Aanbevelingen FTO-groepen*.
- Er zijn 10 balietrainingen Gezonde focus voor apothekersassistenten gegeven aan apotheekteams en 5 trainingen aan apothekers assistenten in opleiding, zie artikel *Apotheekteam zorgt voor gepast gebruik ADHD-medicatie*.

Thema 4: Verbinden initiatieven en partijen (2023 – 2024)

De projectgroep heeft gedurende de gehele projectperiode lopende en aankomende (Nederlandse) onderzoeken en best practices op het gebied van (oneigenlijk gebruik van) ADHD-medicatie geïnventariseerd. Dit hebben ze gedaan door het bijhouden van media, wetenschappelijke literatuur en geluiden uit het veld. Ze haakten waar mogelijk aan bij bestaande structuren en initiatieven, bijvoorbeeld bij koepels van voorschrijvers, apothekers, onderwijsinstellingen, verslavingskunde Nederland en de academische werkplaatsen, om vervolgens initiatieven te koppelen en resultaten te verwerken in de materiaalontwikkeling.

Meer weten over de toolbox? Scan de QR-code.

Het resultaat van thema 4 is dat er contacten zijn gelegd met veel stakeholders die betrokken zijn bij het (on)eigenlijk gebruik van ADHD-medicatie. Zij hebben of zullen, daar waar mogelijk, informatie uit dit project verwerken in hun materialen. Het gaat om stakeholders als:

- Richtlijnontwikkelaars van de Zorgstandaard *ADHD* van Akwa GGZ
- Ontwikkelaars van de Service Apotheek-app
- NHG- werkgroep ADHD bij kinderen
- Thuisarts.nl
- Apotheek.nl
- SIR (Institute for Pharmacy Practice and Policy)
- KNMP
- Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS)
- Drugsinfo.nl
- Drugs & Uitgaan
- Helderopvoeden.nl
- Studenteninitiatieven Door het Geluid, Lieve Mark, Waar trek jij de Lijn? en Frisse Gedachtes
- Preventiewerkers verslavingszorginstellingen
- Studentenproject 'LOS'
- BNNVara documentaire 'Moordpillen?'

Communicatie en implementatie

De projectgroep heeft het project Gezonde focus gedurende de gehele projectperiode bij alle relevante doelgroepen onder de aandacht gebracht. Zij deden dit via diverse kanalen, zoals nieuwsberichten en social media vanuit het IVM en Trimbos-instituut. Maar ook door het publiceren van artikelen in vakliteratuur zoals:

- Een pil voor een betere focus tijdens het studeren? (Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, feb 2023)
- Zorgvuldig beleid ADHD-medicatie beperkt oneigenlijk gebruik (PiL, praktijkgerichte nascholing over farmacotherapie in de eerste lijn, feb 2023)
- ADHD-pil bij studie: amper bewijs effect (Pharmaceutisch Weekblad, apr 2023)
- Zorgvuldig beleid ADHD-medicatie beperkt oneigenlijk gebruik (De Verpleegkundig Specialist, jun 2023) (doorplaatsing vanuit PiL))
- Studenten aan studiepil? Jij bent aan zet (Optima Farma, juni 2023)
- Biertje, Shotje, Pilletje, Nakkie, Hoe normaal is het eigenlijk? (KNMT, jun 2023)
- Studenten aan studiepil? Huisartsen aan zet (Huisartsenservice, jul 2023)
- ADHD-pil, oneigenlijk gebruik door studenten (Tijdschrift voor Praktijk-Ondersteuners, apr 2024)
- Meer aandacht nodig voor evaluatie van ADHD-behandeling (Farmamagazine, jul 2024)

- Apotheker en apotheekteam zetten zich in voor gepast gebruik ADHD-medicatie (Pharmaceutisch Weekblad, jan 2025)
- Het verhaal achter het recept voor ADHD-medicatie (Uitsluitend voor Apothekersassistenten, mei 2025)

Op de volgende congressen/symposia is een presentatie gegeven over oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie:

- PRISMA-symposium voor apothekers (IVM, mei 2022)
- Inspiratiedag Studenten, mentale gezondheid en middelengebruik (Trimbos-instituut, okt 2022)
- Lisbon Addictions (Trimbos-instituut, 25 nov 2022)
- KNMP voorjaarscongres voor apothekers (mrt 2023)
- Avondsymposium U.P.S.V voor studenten farmacie UU (sept 2023)
- Optima Farma voor apothekersassistenten (nov 2023)
- PRISMA symposium voor apothekers (mei 2024)
- NHG-wetenschapsdag voor huisartsen (sept 2024)
- Congres European Society for Prevention Research (EUSPR) (sep 2024)
- Avondsymposium “proper drug use” voor studenten farmacie UU (nov 2024)
- NVvP voorjaarscongres (apr 2025)

Ten slotte heeft het project ook aandacht gekregen via diverse kranten, radio- en tv-programma's, zoals de Volkskrant, Telegraaf, Radio 1, AVROTROS, EenVandaag, RTLNieuws en BNNVARA. Zowel de project-leider van het IVM als van het Trimbos-instituut zijn gedurende de gehele projectperiode zeer regelmatig geïnterviewd door studenten die een studieopdracht of bachelor/masterscriptie over dit onderwerp schreven.

Hoofdstuk 3: uitkomsten vervolgtraject

Tijdens het project ontwikkelden we materialen om de kennis en attitude bij zorgverleners, onderwijs- en preventieprofessionals te vergroten en hebben we deze materialen geïmplementeerd. Om het succes van het project te meten richten we ons daarom op deze aspecten. De resultaten en effecten van het project Gezonde focus hebben we op twee niveaus gemeten:

1. Gebruik van projectpagina en toolbox
2. Waardering van materialen uit de toolbox

Gebruik van projectpagina en toolbox

Het gebruik van de projectpagina en toolbox is inzichtelijk gemaakt met het aantal unieke paginaweergaven en het aantal downloads van materialen uit de toolbox, zie tabel 2, 3 en 4. Bij 'Unieke paginaweergaven' wordt het aantal sessies vermeld waarin de opgegeven pagina ten minste één keer is weergegeven. Er wordt een unieke paginaweergave geteld voor elke combinatie pagina-URL en paginatitel.

Tabel 1. Unieke paginaweergaven YouTube en Vimeo

	Totaal 2022	Totaal 2023	Totaal 2024	Totaal projectperiode
Themajournaal <i>Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie</i>	124	410	199	733
Video <i>Effectiviteit en veiligheid oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie</i>	123	144	405	672
Video <i>Kan je van ADHD-medicijnen beter studeren?</i>	281	306	382	969

Tabel 2. Unieke paginaweergaven voor de projectpagina Gezonde focus.

	Totaal 2022	Totaal 2023	Totaal 2024	Totaal projectperiode
Materialen projectpagina				
Projectpagina Gezonde focus	32	480	86	598
Projectpagina voortraject	254	82	9	345
Eindrapportage voortraject	6	38	4	48
Projectpagina vervolgtraject	58	44	6	108
Overzichtspagina nieuwsberichten	11	17	3	31
Nieuwsbericht <i>Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie effectief en veilig?</i>	14	27	1	42
Nieuwsbericht <i>Gratis begeleiding FTO-bijeenkomst Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie</i>	8	63	11	82
Nieuwsbericht <i>Sommige studenten kunnen niet meer studeren zonder ADHD-pil</i>	206	65	24	295
Nieuwsbericht <i>Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie door 1 op de 20 studenten</i>	/	8	6	14
Nieuwsbericht <i>Pilletje Ritalin voor je examen, helpt dat nou?</i>	/	62	37	99

	Totaal 2022	Totaal 2023	Totaal 2024	Totaal projectperiode
Nieuwsbericht <i>Een pil voor een betere focus tijdens het studeren?</i>	/	2	9	11
Nieuwsbericht <i>Geslaagd webinar Gezonde focus</i>	/	17	3	20
Nieuwsbericht <i>Meer aandacht voor evaluatie ADHD-behandeling nodig</i>	/	/	49	49
Inhoud toolbox				
Toolbox <i>Gezonde focus</i>	28	749	445	1.222
Themajournaal <i>Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie</i>	42	89	26	157
Video <i>Effectiviteit en veiligheid oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie</i>	2	22	2	26
Aandachtspunten <i>Zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie</i>	5	46	3	54
Rapport <i>Effectiviteit en veiligheid van ADHD-medicatie bij de gezonde populatie</i>	6	53	9	68
Tips <i>Gezond studeren en concentreren</i>	8	77	18	103
Tips <i>Signaleren en bespreken oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie</i>	6	28	2	36
Trainingsmodule <i>Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie</i>	4	25	3	32
Materialen Trimbos-instituut	61	29	7	97
Zorgwijzer (beschikbaar sinds okt 2023)	/	2	4	6
FTO-materiaal ADHD*	162	201	131	494
www.drugsinfo.nl/adhd-medicatie/concentratiepillen-adhd-zonder-recept	4.855	13.934	8.187	26.976
www.drugsenuitgaan.nl/methylfenidaat	8.140	17.067	12.011	37.218
www.drugsinfo.nl/verkeer/adhd-medicatie-in-het-verkeer (beschikbaar sinds medio juni 2023)	/	982	3297	4.279
https://www.helderopvoeden.nl/opvoeden/studerende-kinderen (beschikbaar sinds sep 2024)	/	/	884	884

* Deze pagina verwijst naar de FTO-module *ADHD bij kinderen* (2014) en *Zorgvuldig beleid bij ADHD* (2024)

Tabel 3. Aantal unieke downloads van materialen uit de toolbox.

	Totaal 2023	Totaal 2024	Totaal projectperiode
Toolbox pdf	/	118	118
Themajournaal <i>Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie</i>	85	114	199
FTO-module <i>Zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie</i>	174	162	336
Powerpointpresentatie <i>Zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie</i>	224	222	446
Aandachtspunten <i>Zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie</i>	2	31	33
Tips <i>Gezond studeren en concentreren</i>	1	15	16
Tips <i>Signaleren en bespreken oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie</i>	1	6	7
Rapport <i>Effectiviteit en veiligheid van ADHD-medicatie bij de gezonde populatie</i>	2	7	9
Infographic <i>Effectiviteit en veiligheid</i>	/	4	4
Materialen Trimbos-instituut	4	/	4
Factsheet <i>Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie</i>	383	274	657
Rapportage <i>Meer aandacht voor evaluatie ADHD-behandeling nodig</i>	/	2	2
Rapportage discussiebijeenkomsten met zorgverleners over gebruik van ADHD-medicatie door jongeren (voortraject)	/	1	1
Rapport <i>Voorschrijven van ADHD-medicatie in beeld</i> (voortraject)	/	4	4

De tabellen en grafieken maken zichtbaar dat het aantal unieke bezoekers van de pagina's wisselt per pagina en per periode. Ondanks dat het themajournaal dateert uit 2022, blijft het een goed bekeken journaal gedurende het project. Het aantal kijkers van de video's blijft zelfs stijgen gedurende de projectperiode. En ook de pagina's van drugsinfo.nl en drugsenuitgaan.nl zijn veel bekeken. Het aantal downloads van de FTO-module en bijbehorende presentatie is bovengemiddeld ten opzichte van andere FTO-modules van het IVM. De factsheet *Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie* van het Trimbos-instituut is een product dat vaak gedownload is. Eén view van het themajournaal of het downloaden van één factsheet of FTO-module bereikt vaak meerdere (zorg)professionals.

Waardering van materialen uit de toolbox

Evaluatie E-learning ADHD in de eerste lijn

De evaluatie van de e-learning ADHD in de eerste lijn is ingevuld door 134 deelnemers. De e-learning is onder andere gevolgd door artsen (47%), apothekers (36%), (woon)begeleiders (7%) en praktijkondersteuners (4%). Ze beoordelen de e-learning met een rapportcijfer 7,3. De meerderheid van de deelnemers (81%) geeft aan dat de e-learning goed tot zeer goed aansluit bij

de praktijk. Een deelnemer schrijft: 'Heel praktisch, ik had niet het gevoel dat ik in een richting werd geduwd ten aanzien van de plaats van farmacotherapie bij ADHD, er leek zowel ruimte voor wel als voor het niet toepassen van medicatie'. Een aantal apothekers had graag nog meer het perspectief vanuit de apotheek in de e-learning teruggezien. De e-learning kan een voorbereiding zijn op het FTO *Zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie*. Een aantal deelnemers noemt aanvullingen voor de e-learning die aan bod komen in deze FTO-module. Bij de ontwikkeling is bewust de keuze gemaakt om de kennis vanuit de richtlijnen te verwerken in de e-learning. De FTO-module geeft, aanvullend daarop, informatie over hoe om te gaan met overgebruik, signalering van overgebruik en de samenwerking tussen verschillende zorgverleners.

Evaluatie Webinar Gezonde focus

Op 13 april 2023 organiseerde de projectgroep het Webinar Gezonde focus. Dit webinar is live bekeken door ongeveer 90 deelnemers. Via Wooclap hebben 60 deelnemers actief deelgenomen aan het webinar. Hieruit blijkt dat het overgrote deel van de deelnemers (83%) apotheker was. Daarnaast namen huisartsen, onderwijs- en preventieprofessionals en praktijkondersteuners GGZ deel aan dit webinar. De deelnemers beoordeelden het webinar met een rapportcijfers 7,8. Het webinar kwam overeen met de verwachtingen en was voldoende interactief (beiden score 4,1 op een schaal van 1-5). De toepasbaarheid van de informatie uit het webinar voor de dagelijkse praktijk scoorde iets lager met een 3,9 (schaal 1-5). Relevante onderwerpen voor de deelnemers waren het inzicht in en de gevolgen van het oneigenlijk gebruik onder studenten, maar ook de informatie over effectiviteit en veiligheid en het verhaal van de ervaringsdeskundige scoorden hoog. Deelnemers waardeerden de tips over hoe het gesprek aan te gaan met de jongeren over dit onderwerp.

Het webinar van 13 april 2023 is opgenomen en daarna gepubliceerd als geaccrediteerde e-learning voor (apotheekehoudende) huisartsen, apothekers, praktijkondersteuners en psychiaters. De e-learning bestaat uit het opgenomen webinar onderbroken door vragen, om meteen de opgedane kennis te toetsen. Deze e-learning is gemaakt door 74 deelnemers (60 apothekers, 12 artsen, 1 praktijkondersteuner, 1 'anders'). Zij beoordelen de e-learning met een rapportcijfer 7,6. Het overgrote deel (93%) van de deelnemers vindt de inhoud van de e-learning goed tot zeer goed aansluiten op de praktijk. Zo vinden ze dat de e-learning hen handige tips en handvatten geeft over de communicatie met de patiënt en over het beter controleren van overgebruik.

Evaluatie begeleiding FTO-groepen

Om te bepalen welk effect het FTO heeft gehad op de ADHD-zorg die de deelnemende zorgverleners na het FTO leveren, is in november 2024 een digitale vragenlijst gestuurd naar alle contactpersonen van de deelnemende FTO-groepen. Aan hen is gevraagd de vragenlijst in te vullen en deze ook door te sturen naar de overige deelnemers.

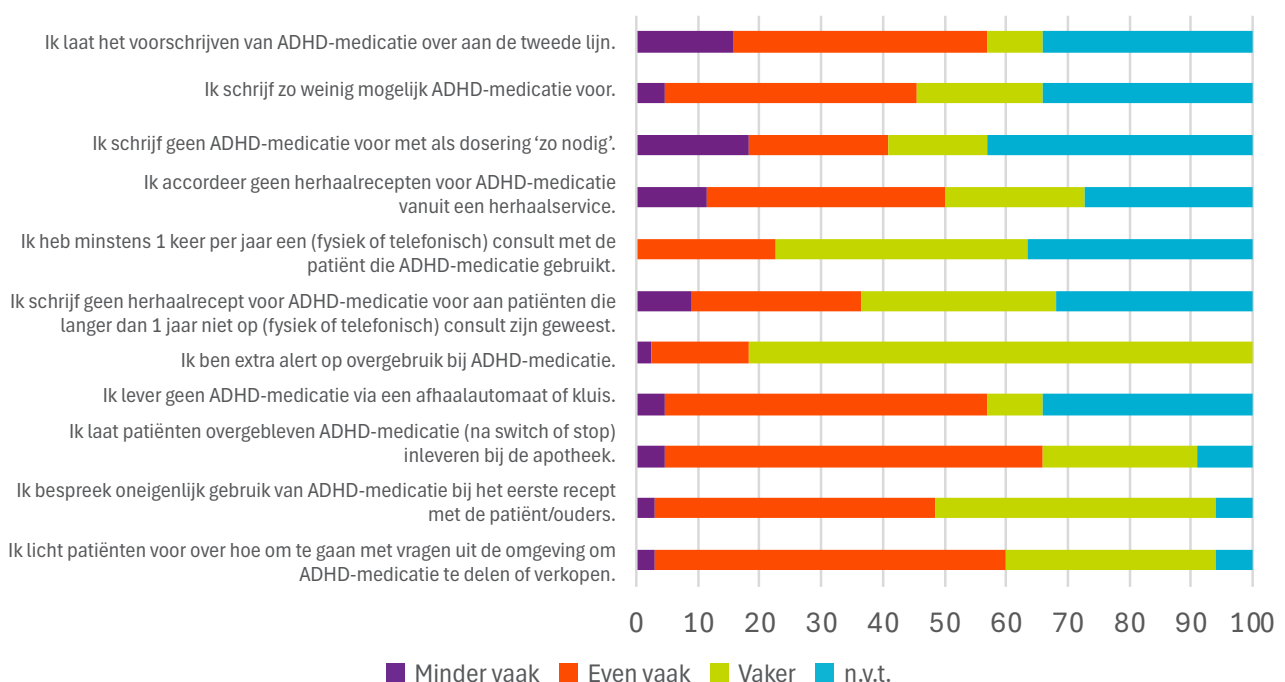
Respondenten

De vragenlijst is naar 26 contactpersonen van de deelnemende FTO-groepen gestuurd. Aangezien de begeleiding van de laatste twee FTO-groepen te kort geleden was, is de vragenlijst niet naar hen gestuurd. Wanneer de contactpersonen de vragenlijst naar alle deelnemers doorgestuurd hebben, hadden theoretisch 284 deelnemers de vragenlijst kunnen invullen. Uiteindelijk hebben 50 deelnemers de vragenlijst ingevuld; 38 respondenten (76%) vulden de complete vragenlijst in. Van de respondenten was 57% huisarts (n=28), 39% apotheker (n=19) en 2% apotheehoudend huisarts (n=1).

Uitkomsten ervaringen FTO-begeleiding

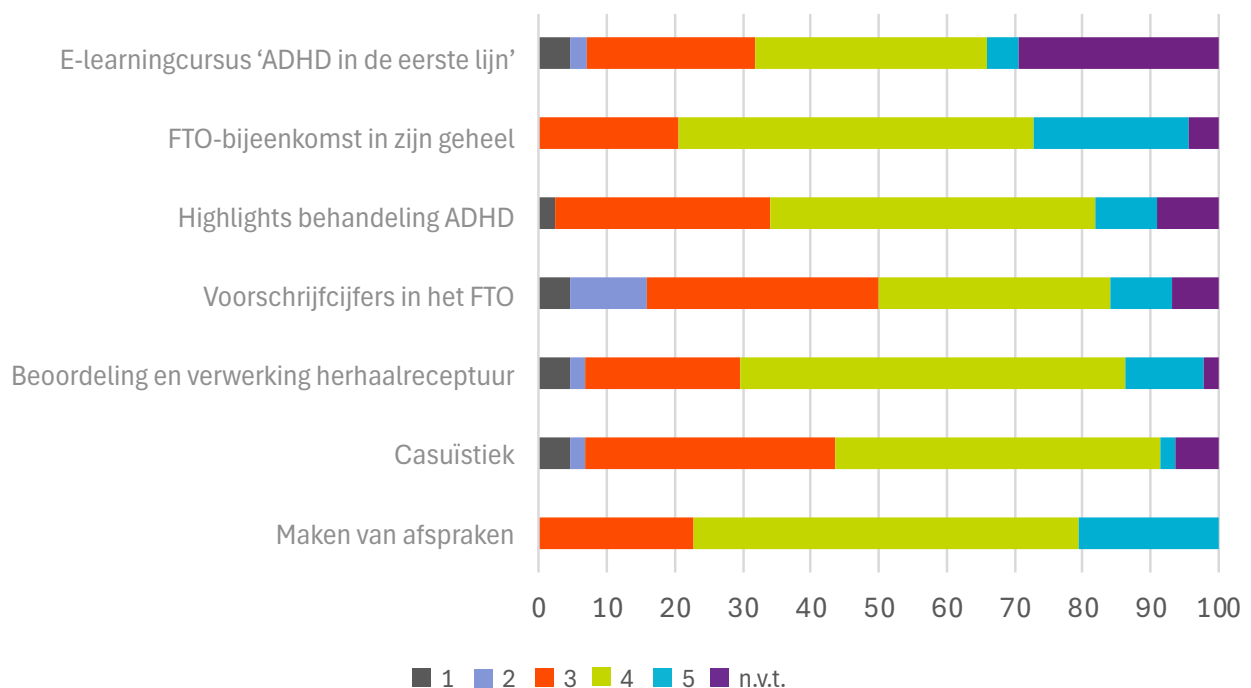
De respondenten is gevraagd welke invloed het FTO heeft gehad op het voorschrijven en afleveren van ADHD-medicatie sinds het FTO. Hierbij is gevraagd naar dezelfde actiepunten als voorafgaand en direct na het FTO. Respondenten konden aangeven of zij hier minder vaak/even vaak/vaker/n.v.t. aandacht voor hadden sinds het FTO. 44 respondenten hebben deze vraag ingevuld. De uitkomsten hiervan staan weergegeven in figuur 1. Hieruit blijkt dat het FTO het meest invloed heeft gehad op de alertheid op overgebruik: 81,8 procent van de respondenten geeft aan hier vaker op te letten sinds het FTO. Ook hebben de respondenten vaker aandacht voor het bespreken van het oneigenlijk gebruik bij het eerste recept (45,5%) en het jaarlijkse consult (40,9%) sinds het FTO. De deelnemers zijn minder vaak ADHD-medicatie voor gaan schrijven met een dosering 'zo nodig' (18,2%). Ondanks dat dit het item is dat het meest met 'minder vaak' is gescoord, is dit dus een positieve uitkomst. De deelnemers laten het voorschrijven van ADHD-medicatie sinds het FTO minder vaak over aan de tweede lijn (15,9%).

Figuur 1. Invloed van het FTO op het voorschrijven en afleveren ADHD-medicatie

De respondenten is ook gevraagd in hoeverre de verschillende onderdelen van de FTO-bijeenkomst hebben bijgedragen aan het optimaliseren van de behandeling en evaluatie van ADHD in hun praktijk op een schaal van 1 (helemaal niet) tot 5 (volledig). De antwoorden van de 44 respondenten zijn weergegeven in figuur 2. Het maken van afspraken (77,3%), de FTO-bijeenkomst in zijn geheel (75%) en de beoordeling en verwerking van de herhaalreceptuur (68,2%) scoren hierbij het hoogst (beoordeling 4 en 5). Ongeveer een derde van de respondenten lijkt de e-learning niet gemaakt te hebben voorafgaand aan het FTO.

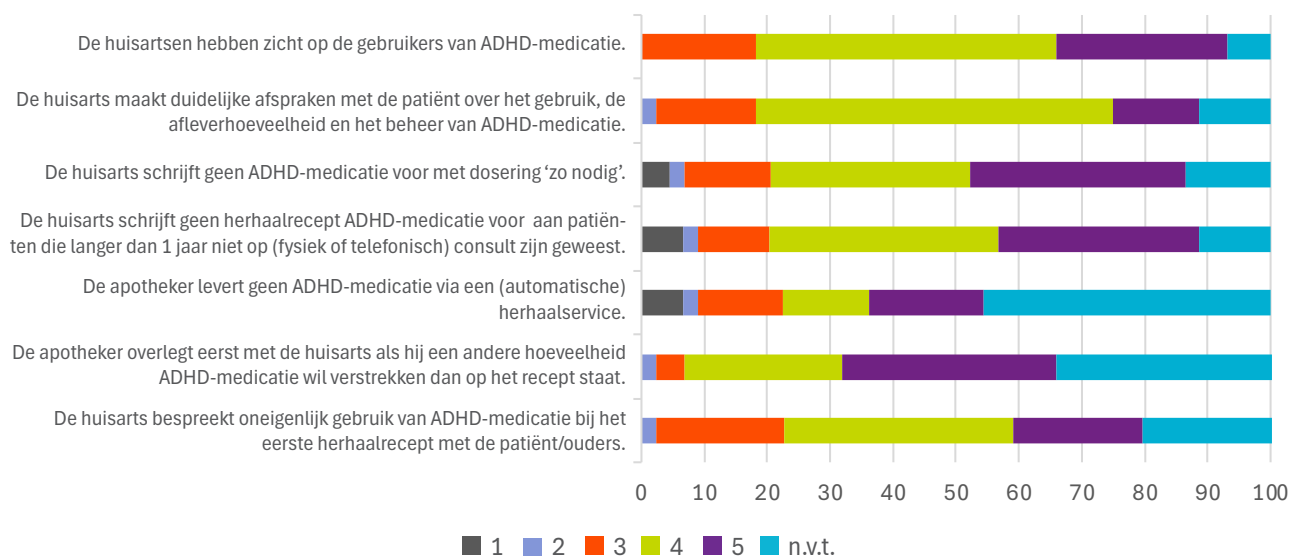
Figuur 2. Bijdrage onderdelen FTO

Tijdens de FTO-bijeenkomsten zijn afspraken gemaakt over het zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie. De respondenten is gevraagd in hoeverre zij deze afspraken zijn nagekomen (1=helemaal niet, 5=volledig). Deze vraag is ingevuld door 44 respondenten, waarvan de resultaten te zien zijn in figuur 3. Afspraken die de respondenten het best zijn nagekomen zijn:

- het zicht hebben op de gebruikers van ADHD-medicatie (75%)
- het maken van duidelijke afspraken over het gebruik, de afleverhoeveelheid en het beheer van de medicatie (70,4%)
- het niet voorschrijven van medicatie aan patiënten die langer dan een jaar niet op consult zijn geweest (68,2%).

Figuur 3. Nakomen van afspraken

Verdere details over de uitkomsten van deze enquête zijn terug te lezen in de [Eindrapportage 2024 Gezonde focus -Terugdringen oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie – Aanbevelingen FTO-groepen.](#)

Uitkomsten ervaringen toolbox

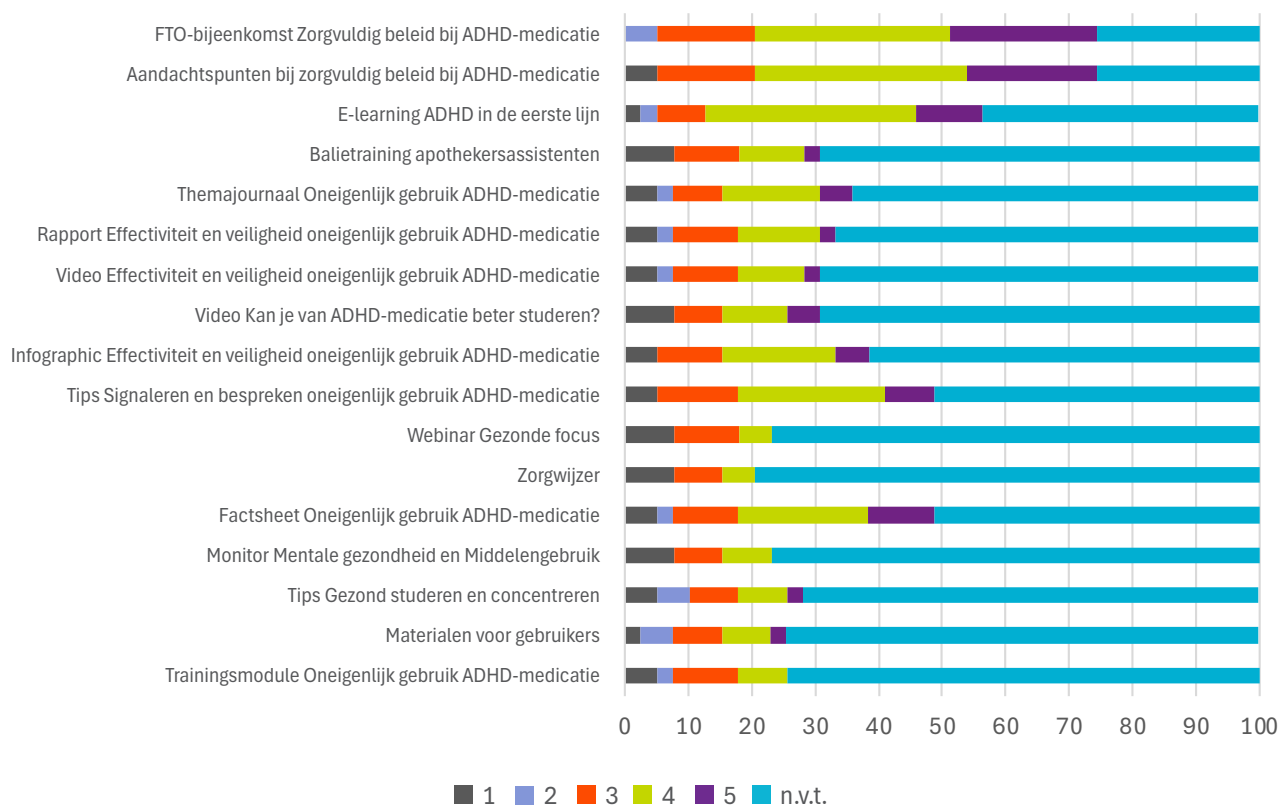
De deelnemers van de begeleide FTO-groepen is in de enquête ook gevraagd in hoeverre de verschillende onderdelen van de toolbox *Gezonde focus* bijgedragen hebben aan hun kennis over en bewustzijn van het oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie onder studenten. Zij konden dit scoren op een schaal van 1 (helemaal niet) tot 5 (volledig).

Uit de antwoorden van de 39 respondenten blijkt dat de toolbox overall niet goed bekend is bij de deelnemers van de begeleide FTO-groepen. De actief aangeboden materialen (FTO-module, e-learning en aandachtspunten bij zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie) hebben het meest bijgedragen aan de kennis en bewustzijn over het onderwerp. Materialen die vooral voor studenten en/of onderwijs- en preventieprofessionals zijn bedoeld, scoren het laagst. Maar ook het webinar, dat waardevol én geaccrediteerd is voor zorgverleners, scoort laag.

STEELPROEF

De deelnemers van de begeleide FTO-groepen zijn slechts een steekproef van professionals die ervaring met de toolbox op hebben gedaan. Deze resultaten zijn dan ook niet zonder meer generaliseerbaar.

Figuur 4. Bijdrage kennis en bewustzijn onderdelen toolbox

Als verbeterpunten voor de toolbox geven de respondenten vooral aan dat de projectgroep meer publiciteit aan de toolbox had mogen geven. De toolbox was onvoldoende bekend onder de respondenten. Eén van de respondenten had graag meer informatie in de toolbox gevonden over hoe de patiënt te betrekken. Een positieve reactie was dat een fysiek FTO het meest waardevol blijft, met inbreng van eigen casuïstiek. Het voorbereiden het FTO was erg leerzaam voor de respondent. Ten slotte benoemen respondenten dat ze het onderwerp nogmaals onder de aandacht willen brengen en ze het een goed en zinvol project vonden.

De uitkomsten van deze enquête benadrukken nogmaals de noodzaak om materialen en informatie via diverse kanalen te verspreiden en dit niet te beperken tot één strategie.

Hoofdstuk 4: toelichting financiële rapportage

Personele lasten IVM

De personele lasten laten een minimale onderbesteding zien van adviseurs-uren. Overleg tussen het IVM en Trimbos-instituut vond efficiënt plaats en ook het overleg met de klankbordgroep liep voorspoeding. Door de mix van online en fysieke bijeenkomsten zijn minder uren gemaakt. De thema's die het meest impact hebben gemaakt zijn thema 3 en de communicatie en implementatie. Hiermee heeft de projectgroep een groot publiek weten te bereiken. Op deze thema's zijn dan ook iets meer uren gemaakt dan begroot. De evaluatie en de rapportage zijn efficiënt aangepakt waardoor minder uren dan begroot nodig waren.

De ondersteuningsuren laten een minimale overbesteding zien. Deze zijn te verklaren door de wervingsactie richting de ROC's om de balietraining aan te bieden aan apothekersassistenten in opleiding.

Personele lasten Trimbos-instituut

De personele lasten laten een kleine overbesteding zien. Deze zal via een eigen bijdrage van het Trimbos-instituut in de eindafrekening worden gecompenseerd. De overbesteding doet zich met name voor bij projectleiding, thema 4 en communicatie en implementatie. Voor projectleiding geldt dat hierin ook de uren voor rapportage en uitkomsten vervolgtraject zijn inbegrepen. Wat betreft de andere overbestedingen geldt voor het Trimbos-instituut hetzelfde als voor het IVM: juist aan deze thema's is extra aandacht geschonken (met overgebleven budget uit andere thema's) teneinde een groter publiek te bereiken. Ook wilden we ervoor zorgen dat de materialen geborgd zijn in reeds bestaande initiatieven om ze na het project bestendig te houden.

Materiële lasten

De materiële lasten laten overall een onderbesteding zien ten opzichte van de begroting. Deze onderbesteding is te verklaren door onder andere het ontwikkelen van één gezamenlijk multidisciplinair webinar in plaats van losse webinars per doelgroep en door het ontwikkelen van één animatiefilmpje voor onderwijs- en preventieprofessionals en studenten in plaats van twee aparte animaties. Bij de aanvraag van het project was verder uitgegaan van een complexere vorm voor de toolbox. Aangezien dit nu een website geworden is, zijn de kosten hiervoor een stuk lager uitgevallen.

Gedurende het project was de onderbesteding al voorzien. De projectgroep heeft daarom in samenspraak met het ministerie van VWS een aantal extra activiteiten uitgevoerd met het overgebleven budget:

- begeleiding extra FTO-groepen
- online campagne LinkedIn ter promotie van de toolbox
- studentencampagne in samenwerking tussen Trimbos-instituut en stichting Door het Geluid

Hoofdstuk 5: beschouwing en toekomst

Het probleem van oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie kent vele oorzaken, en zoals ook al vastgesteld bij het begin van het project is het ondoenlijk om alle facetten in dit driejarige project te behandelen. Ook maatschappelijke factoren, zoals prestatiedruk, lijken een belangrijke rol te spelen bij het oneigenlijk gebruik. Dit viel buiten te scope van dit project. De toenemende aandacht hiervoor (onder andere met het Studentenwelzijn Programma Stijn van het Trimbos-instituut, gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) draagt mogelijk verder bij aan het tegengaan van oneigenlijk gebruik.

Met het project Gezonde focus hebben het IVM en Trimbos-instituut bijgedragen aan het vergroten van het bewustzijn van en de kennis over oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie onder zorgverleners, onderwijs- en preventieprofessionals en studenten, met als uiteindelijk doel het terugdringen van dit oneigenlijk gebruik.

Multidisciplinaire samenwerking

Het project vroeg om een multidisciplinaire aanpak en dat is ook gelukt dankzij de inzet van het IVM, Trimbos-instituut en de klankbordgroep. Vanaf de start hebben we een klankbordgroep kunnen vormen met enthousiaste experts van alle relevante stakeholders. Met hen is er steeds constructief contact geweest en is nagedacht over de inhoud van de materialen en mogelijke oplossingen voor gesignaleerde knelpunten. Dit maakt dat de materialen goed aansluiten bij de praktijk. Ook hebben de leden zelf actieve bijdrages geleverd in diverse materialen, zoals het themajournaal, het webinar en de podcastserie. Daarnaast waren ze ware ambassadeurs in het werkveld. Daar waar mogelijk brachten ze het onderwerp ter sprake en haalden ze knelpunten uit de praktijk op.

Het mes snijdt aan 2 kanten

Naast aandacht voor het oneigenlijk gebruik besteedde de projectgroep ook aandacht aan de zorg voor ADHD-patiënten. Suboptimale zorg kan immers leiden tot beschikbaarheid van ADHD-medicatie voor oneigenlijk gebruik. De animo voor begeleiding van FTO-groepen was groot. In totaal hebben 28 FTO-groepen, en daarmee bijna 300 zorgverleners, deelgenomen aan een FTO over het zorgvuldig beleid bij ADHD-medicatie. Deze begeleiding heeft ervoor gezorgd dat zorgverleners alerter zijn op overgebruik en ze hun patiënten vaker zien voor een evaluatie van de behandeling. De optimalisatie van de zorg voor ADHD-patiënten is daarmee een mooie bijvangst van dit project.

Successen en uitdagingen van het project

Pareltjes uit het project zijn de presentaties vanuit het IVM op het KNMP-congres voor meer dan 2000 apothekers en op het congres van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP) congres dat nog op de planning

staat. Voor het Trimbos-instituut zijn dit de presentaties op Lisbon Addictions en het Congres European Society for Prevention Research (EUSPR). Daarnaast is het onderwerp uitgebreid in de media onder de aandacht geweest op bijvoorbeeld Radio1 met een uitzending van een uur over dit onderwerp en de drieluik *Moordpillen?* NPO3. Ook is er veel aandacht geweest via artikelen in vrijwel alle vakliteratuur van de betrokken doelgroepen en via kranten, radio en tv.

De ontwikkelde toolbox *Gezonde focus* bevat materialen voor alle doelgroepen die om de student staan. Met een online campagne is de toolbox in 2024 extra onder de aandacht gebracht. Desondanks blijft het een aandachtspunt om de ontwikkelde materialen ook bij alle potentiële gebruikers onder de aandacht te krijgen en te houden. Maar met inspanningen van de projectgroep en de klankbordgroep is het gelukt om ingangen te krijgen bij organisaties als Akwa GGZ en helderopvoeden.nl. Hierdoor blijft het onderwerp multidisciplinair onder de aandacht en heeft de projectgroep het kunnen laten verweven in vele reeds bestaande producten, zoals de Zorgstandaard *ADHD* voor zorgverleners, de trainingsmodule *Oneigenlijk gebruik ADHD-medicatie* in de basistraining *Signaleren en Bespreekbaar maken van midde-lengebruik onder studentenprofessionals*, informatie voor ouders op helderopvoeden.nl en informatie voor gebruikers op drugsinfo.nl.

Lessen voor de toekomst

Ook in de toekomst blijft aandacht voor het oneigenlijk gebruik van ADHD-medicatie nodig. Doordat informatie hierover verweven is in bestaande materialen die buiten het project vallen is borging deels gegarandeerd, al blijft actualisering van de gegevens een kritisch punt waar momenteel geen structurele financiering voor is.

Daarnaast verbreedt oneigenlijk gebruik zich snel naar andere geneesmiddel(groepen). Dagelijks communiceert de (sociale) media over het oneigenlijk gebruik van GLP1-agonisten en ook van slaap- en kalmeringsmiddelen en pijnstillers is bekend dat ze oneigenlijk worden gebruikt. Mede door het project *Gezonde focus* heeft de projectgroep signalen ontvangen van diverse professionals dat ze hier in hun dagelijkse praktijk mee te maken krijgen, bijvoorbeeld door voorschrijf- en afleverdruk. Daarnaast krijgen beide instituten hier zeer regelmatig vragen uit de media over. Het is hierdoor dus belangrijk om meer zicht te krijgen op korte en langetermijneffecten van dit oneigenlijk gebruik, wie de risicogroepen zijn en welke interventies nodig zijn voor professionals om dit oneigenlijk gebruik te voorkomen en terug te dringen. Met financiering zou het IVM, wederom in samenwerking met het Trimbos-instituut, ook bij deze onderwerpen een bijdrage kunnen leveren in het terugdringen van dit oneigenlijk gebruik.

Volg ons ook op www.ivm.nl

Op social media

Via onze **nieuwsbrief**

Scan de QR-code
voor aanmelding